

поділитися власним досвідом, готовність до співпраці у вирішенні наріжних проблем сучасності. Своєю відкритістю Україна заявляє про себе як про привабливий і перспективний туристичний напрямок. Завдяки відкритості, гостинності і толерантності Україна позиціонує себе як активного учасника глобального соціокультурного процесу. Україна відкривається людству, а людство – відкривається Україні [5].

Таким чином, зміна стереотипізованого уявлення про Україну можлива завдяки сильним промо-кампаніям. Втім, не підкріплені реальними внутрішніми змінами в країні ці рекламні та PR-заходи можуть завдати їй чималої шкоди. Прикро, що нас загалом бачать однобоко, крізь призму старих та нових стереотипів. Україні потрібно сформулювати прозору та зрозумілу (відкриту – у розумінні державних органів. – Авт.) інформаційну основу за допомогою PR-активності, яка, втім, не повинна вступати в протиріччя з досвідом, який дістане в Україні іноземний громадянин (турист, бізнесмен, державний службовець).

Бібліографічні посилання:

1. 20 людей, об'єктів і предметів, з якими в світі асоціюється Україна // Коментарі. – 19 серпня – 1 вересня 2011 р. – №32.
2. 20 найгучніших подій, що прославили Україну // Коментарі. – 19 серпня – 1 вересня 2011 р. – №32.
3. **Богущ Д. В** ЄС існує стереотип України – тут все погано і нічого хорошого бути не може [Електронний ресурс] / Д. Богущ. – Режим доступу до джерела: <http://www.unn.com.ua/ua/exclusive/780305-d.-bogush:-v-es-istue-stereotip-ukrayini---tut-vse-pogano-i-nichogo-horoshogo-buti-ne-mogee/>
4. **Бойко О. Д.** Анатомія політичного маніпулювання: Навч. посібн. / Олександр Бойко. – Ніжин: ДС «Міланік», 2007. – 223 с.
5. Бренд «Україна». Позиціонування української держави за кордоном. Brand book presentation – Presentation Transcript [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.slideshare.net/SprytkoUa/brand-book-presentation>.
6. Дослідження сприйняття України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://brandukraine.org/k/>
7. Країна як бренд. Національний бренд «Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/30.pdf>.
8. **Лавриненко Г.** Формування міжнародного іміджу України в Західному світі (на прикладі Польщі) [Електронний ресурс] / Ганна Лавриненко. – Режим доступу до джерела: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=86424
9. Україна очима європейців [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://vitalik-gor.livejournal.com/2756.html>.
10. Філософія політики: Короткий енцикл. словник / Авт.-упоряд.: Андрущенко В. П. [та ін.]. – К.: Знання України, 2002.
11. **Чалдини Р.** Психологія впливу [Електронний ресурс] / Роберт Чалдини. – Режим доступу до джерела: <http://www.alleng.ru/d/psy/psy019.htm>.

УДК 321.01:17(477)

В. С. Даценко

ЕТИКА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В. ЛИПІНСЬКОГО: ПРОБЛЕМА ЗАСАД І СУТНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ МОРАЛІ

Обговорено проблеми автономності – гетерономності, універсальності – плюралістичності моралі в етичній системі В.Липинського, віднесення його етики до деонтологічного або консеквенціалістського типу. Робиться висновок про орієнтацію його етики на надприродний сенс національно-державного буття.

Ключові слова: мораль, етика, автономія, гетерономія, універсальна мораль, деонтологія, консеквенціалізм.

Обсуждены проблемы автономности – гетерономности, универсальности – плюралистичности морали в этической системе В.Липинского, отнесения его этики к деонтологическому или консеквенциалистскому типу. Делается вывод об ориентации его этики на сверхъестественный смысл национально-государственного бытия.

Ключевые слова: мораль, этика, автономия, гетерономия, универсальная мораль,

The problems of autonomy – heteronomy, universality – plurality of morality in V. Lypypnsky's ethical system are discussed as well as its attributing to deontological or consequentialist type. The conclusion is made about his ethics orientation on supernatural sense of the nation-state being.

Keywords: morality, ethics, autonomy, heteronomy, universal morality, deontology, consequentialism.

Обговорюючи загальні, філософські питання політичного життя і державотворення в Україні, не можна не звертатись до постаті класика української політичної думки В. Липинського. Він – один з найбільш оригінальних українських політичних мислителів, його концепція української державності вражає своєю цілісністю, послідовністю, дійсно філософським обґрунтуванням. Незважаючи на визнану більшістю сучасних дослідників утопічність практичних пропозицій В.Липинського, його теоретичні засади і думки з багатьох конкретних питань зберігають наукове значення і потребують серйозного аналізу.

Це стосується не в останню чергу питань політичної моралі, вкрай актуальних для політичного українського сьогодення. Як і всі консервативні мислителі, В. Липинський був моралістом у політиці, тобто не бачив політичного життя без моральних чинників. Визначальне місце моралі в концепції державотворення українського мислителя в цілому не викликає заперечень або навіть сумніву. Встановлення цього факту належить Д. Чижевському [14], який зробив декілька суттєвих спостережень щодо етичних поглядів В. Липинського. Зокрема, він констатував зв'язок моралі у творах В. Липинського з релігією, його моральний активізм (або «містичний волюнтаризм», за виразом Д. Чижевського [14, с.34]), дуалізм моральних і матеріальних чинників у суспільному процесі.

У численних сучасних творах (особливо останніх двох десятиріч), присвячених концепції державотворення В. Липинського, визнання морального чинника стало загальним місцем. Окремі аспекти політичної моралі також привертають увагу дослідників. Зокрема, розглядається роль морального авторитету в державі [9], [8], [11], зв'язок поняття моралі з концепцією аристократії [3], [5], [13], з особливостями консерватизму В. Липинського [10], [4], [1], з його баченням відношень держави і церкви [15], [2], протиставляється етичний фундаменталізм В. Липинського і політичний аморалізм Д. Донцова [12].

Попри все це, можна стверджувати, що етична концепція В.Липинського ще не стала предметом окремого цілісного розгляду. Звичайно, ця тема є надто широкою, щоб її охопити одною статтею. Для початку слід визнати, що існує потреба знайти загальні принципи і підходи, на яких базував свої етичні погляди В. Липинський. Низка очевидних питань виявляє цю потребу. Чому, зокрема, український мислитель надавав особливої ролі моральному авторитету у політичній боротьбі? Чому пов'язував мораль з аристократією? Чому саме такі особливості консервативного мислення проявились у творах В. Липинського?

Відповіді на ці питання повертають нас до проблеми джерел і онтологічного статусу моралі – тобто до одної з фундаментальних проблем етики. З часів Канта у європейській етичній думці прийнято обговорювати у цьому зв'язку питання автономності або гетерономності моралі. Поряд з цим питанням йде розрізнення етичних теорій на деонтологічні і консеквенціалістські. Природно, що у заданій цими питаннями парадигматичній структурі варто провести аналіз й оцінку етики державотворення В. Липинського.

Саме такий аналіз з виявленням можливості віднесення поглядів В.Липинського до того чи іншого напрямку є метою нашої статті. Перш за все стоїть завдання виявити бачення В.Липинським специфіки самої моралі, її засад і способів формування у людській свідомості й поведінці. Крім цього, має бути розглянуте функціонування моралі в суспільстві, її місце у відношеннях між соціальними групами й особистостями в етиці В. Липинського. Нарешті, аналізу має бути піддана роль моралі у політичній боротьбі, політичних рухах і процесах, її положення у системі цілей і засобів політичної діяльності.

Сутність моралі залежить від її джерел, від того, завдяки чому утворюється мораль. Варіантів тут небагато, джерелами моралі можуть бути або потреби суспільства й умови соціального життя, або природа людини, її розум, її життєвий досвід, або ж надлюдські чинники – космічний порядок чи воля Бога. Автономною, у цьому контексті, можна назвати мораль, не залежну від того, що її утворює. Гетерономною, відповідно, – залежну від своїх джерел. Іншими словами, автономна мораль є такою, зміст і закони якої зумовлені лише її сутністю і не залежать від будь-яких позаморальних чинників.

Зрозуміло, що автономна мораль є універсальною, однаковою для всіх і у всіх ситуаціях, адже

сутність моралі є тотожною самій собі. Гетерономна мораль, навпаки, може бути дуже різною, оскільки залежить від мінливих і неоднорідних чинників. Зрозуміло також, що мораль є або автономною, або гетерономною, але не тою й іншою одночасно. Важливо відзначити, у контексті нашої теми, що автономність моралі може бути як абсолютною, так і відносною. Абсолютна автономія – це незалежність від усіх поза-моральних чинників, відносна – від деяких. Для нас особливо важливою буде саме відносна автономія моралі, конкретніше, її залежність або незалежність від соціальних умов, від національно-культурних та історичних чинників, від конкретного досвіду індивідів і соціальних груп. Питання про таку автономію є важливим насамперед для політичної моралі. З іншого боку, така автономія збігається частково з абсолютною, оскільки мораль, залежна лише від поза-соціальних чинників, мораль, наприклад, релігійна або раціоналістична, здебільшого сприймається як універсальна. Моральний же плюралізм пов'язується майже виключно з поняттям соціально зумовленої гетерономної моралі.

Саме у визначеному нами аспекті протиставлення автономної та гетерономної моралі цікавими є етичні погляди В. Липинського.

З проблемою автономії моралі пов'язана цілком інша, на перший погляд, проблема розрізнення деонтологічної та консеквенціоналістської етики. Перша сутністю моралі вважає слідування обов'язкам; мораль, з цієї точки зору, є системою норм поведінки, а її критерієм є неухильне виконання цих норм, незважаючи на наслідки моральних дій людини. Друга саме наслідки дій і намірів вважає мірою моралі, яка, таким чином, постає як система цінностей на чолі з цінністю добра. Прикладом деонтологізму є етика Канта, прикладом консеквенціоналізму – утилітаризм з його знаменитим гаслом прагнення до найбільшого щастя для найбільшої кількості людей (Дж. Стюарт Міль).

Деонтологічна етика швидше поєднується з концепцією автономної й універсальної моралі. Це природно, бо обов'язок легше уявити собі незалежним від життєвих обставин. Консеквенціоналістська ж етика добре пасує прибічникам гетерономної й плюралістичної моралі, зважаючи на те, що наслідки людських дій набагато важче піддаються кодифікації, а їх оцінки, як і системи цінностей, що лежать в основі цих оцінок, легко виводяться з історично-культурно-національних особливостей конкретного суспільства або соціальної групи. Зрозуміло, що зв'язок цих двох альтернативних поглядів на мораль не є прямим, деонтологізм не виключає цілком гетерономності і плюралізму моралі, консеквенціоналізм – її автономності й універсалізму. А тому можливі різні варіанти поєднання названих принципів, які призводять до певних більш тонких відмінностей, до нюансів в етичних вченнях.

Саме такі нюанси нам і треба тепер встановити, аналізуючи висловлювання В. Липинського щодо моралі у державотворчому процесі.

Звідки постає мораль, яка дає людям правила спільного життя, для В. Липинського цілком зрозуміло. «Рішачою роллю в виробленні законних норм відіграє релігія, яка власне загальні і всіх обов'язуючі поняття моралі дає, своєю церковною організацією їх чистоту та ясність зберігає і відповідно до них обмежує і організує людські інстинкти та упорядковує людські думки, витворюючи той лад в хотіннях, ту єдність в думанню і ту організованість в ділах, що в життю політичним зветься державою, а в життю духовним культурою» [7, с.27]. Від цього визнання релігії джерелом моралі В. Липинський ніде не відступає. Найзагальніший, найголовніший сенс суспільного життя полягає у наближенні до Бога. «Щоб жити, людськість мусить в тім або іншій місті все «вежу вавилонську» до Бога будувати. В цій сфері у людей вільної волі немає». [6, с.206].

Очевидно, що завдання, які випливають з релігії, для людей мають бути вищими за ті, які випливають з природних потреб суспільства (зрозуміло, якщо вони не збігаються). Не освячені релігією соціальні потреби й прагнення, такі як бажання здобичі у «орди войовничих грабіжників кочівників» [6, с.262], не призводять до політичної моральності – «бродячий поодинокі серед осілого громадянства звироднілий кочівник не має ніякої моралі» [6, с.ХХІІІ].

Чи можна зробити висновок, що мораль у В. Липинського є автономною щодо історичних особливостей суспільства, щодо досвіду суспільного життя і політичної боротьби окремих індивідів? Доводиться визнати, що ні, адже у багатьох місцях В. Липинський розглядає мораль як знаряддя політичної активності, як засіб досягнення соціальних цілей. У системі чинників суспільного розвитку В. Липинський віддає важливе, але посереднє місце моралі. «Чим складніша машина, чим вища техніка матеріального життя, тим більшої громадської організованості вимагає вона від тієї нації, що нею володіє і її для себе використовує. Іншими словами: для творення кращих умов матеріального існування, для творення вищої техніки нація мусить творити в собі вищі форми громадського об'єднання і вищу громадську мораль. Вища ступінь наближення до Бога, більша любов до Нього, потрібні нації для використання тієї техніки і тих машин, котрі Бог – Вічний Творець – дозволив даній нації для свого розвитку видумати і сотворити» [6, с.197]. Як бачимо, навіть наближення до Бога, яке б, здавалося, має бути кінцевою метою моралі, постає у цьому

контексті лише як засіб стимулювання громадського прогресу.

І в політичному житті мораль у В. Липинського часто, як здається, має значення лише засобу ефективного державотворення. «Народи, – стверджує він, – чи якісь інші соціальні групи в періоді творення своїх організацій інтересуються звичайно двома речами: оружжам і практикою, а не теорією віри. Оружжам, як обороною і панцирем для тіла і практикою віри – моралі, а не теософією – як обороною і панцирем для духа» [6, с.123]. Мораль тут, очевидно, бачиться в її інструментальній якості – як «панцир духа». Зрозуміло, що вона цілком підпорядкована своїй соціальній функції, яка, зазначимо, у різних історичних обставинах може вимагати різної моралі.

Ось така послідовність засобів і цілей вимальовується у політичній концепції В. Липинського: «Держави не може бути без завоювання влади. Завоювання влади не може бути без ідеалістичного пориву, який морально піддержує войовників в їх боротьбі за владу, дає їм ублагороднююче почуття творення великого і справедливого діла, і морально оправдує їх боротьбу за владу в очах тих народних мас, серед яких оце завоювання, оце здобування собі держави, відбувається» [6, с.464]. Метою у цій цілераціональній (як сказав би М. Вебер) системі є держава, засобом, без якого вона не здійсниться, постає ідеалістичний порив, підґрунтям якого виявляється мораль. Мораль, отже, має бути спрямована на свою мету, тобто на творення держави.

Можна в такому разі припустити, що різні держави вимагають різних типів моралі. Хіба не це має на увазі В. Липинський, говорячи, що «вавилонську вежу до Бога» кожна нація будує сама, «і що саме сотворить дана нація – це залежить од вільної волі оцих організованих громад: націй. Це залежить од їхньої, ніким і нічим наперед не окресленої національної громадської моралі. Кожна нація може для своєї праці творити власні поняття про добро і зло громадського життя, свою власну громадську мораль. І в своєму житті вільно їй творити зло, або творити добро, творити такі чи інші, на тій чи іншій громадській моралі побудовані, для існування даної нації та її оборони од сусідів... форми громадської організації» [6, с.206-207]? Визнання «національної моралі», «власної громадської моралі», «власних понять про добро і зло» – чи це не свідчення морального плюралізму, заперечення універсальності моралі?

Але ж, з іншого боку, якщо В. Липинський визнає джерелом моралі релігію, він мусить визнати й те, що релігія (принаймні – одна й та сама релігія) дає єдині, ситуативно незмінні закони моралі. Зазначимо, що у багатьох випадках В. Липинський говорить про мораль та її закони, не посиляючись на носіїв цієї моралі, не говорячи, чию мораль він має на увазі, отже, визнаючи, за контекстом, єдину мораль. Говорить він і про єдину релігію, «яка дала і активним і пасивним елементам одні закони моралі» [6, с.296].

Таким чином, ми маємо суперечливі твердження, які начебто свідчать про суперечливість думок В. Липинського щодо автономності й універсальності моралі. Втім, таке враження насправді є позірним. Більш уважний аналіз висловлювань В.Липинського переконує в цілісності і фундаментальній несуперечливості його етики державотворення.

Перш за все треба сказати, що мораль у В. Липинського є гетерономною з абсолютної точки зору. Вона втілює настанови, дані Богом. Але ці настанови проявляють себе не лише в моралі, а й у законах природи та суспільства. І перший серед них – це закон буття. Людина має існувати, жити, і так само має існувати народ, нація. Забезпечити ж власне існування вона може лише у власній державі. Саме так можна проінтерпретувати слова В. Липинського про те, що «інстинкт і розум, дані нам од Бога, кажуть нам, що тільки в боротьбі за своє незалежне державне існування Земля наша Українська зможе витворити свою власну постать на хвалу Того, Хто творить все існуюче – існуюче тому, що сильне – а сильне тому, що моральне і розумне. Проти закону буття йдете Ви, що не хочете напружити всі сили, аби бути!» [6, с.Х].

Соціальне ж буття сприймає В. Липинський насамперед як працю, як творчість, спрямовану на підкорення собі сил природи. «Вся людська цивілізація і вся людська культура зародилась і розвивалась по лінії боротьби зі злом, по лінії боротьби з первородним гріхом людства – його лінивістю та інертністю – по лінії найбільшого опору. В протилежність до звіря, який приміює себе до природи, який в боротьбі за своє існування тільки обороняється, уступає, пристосовується до свого ворога, – людина відчиняє собі природу, вона наступає, поборює ворога, творить вічне зусилля, пристосовує природу до себе» [6, с.197]. Вищий рівень техніки, як уже було показано, за В.Липинським, неможливий без відповідного рівня організації і громадської моралі. Отже, реалізуючи соціальні завдання, мораль реалізує Божественні настанови, і, таким чином, її соціальна функція постає у В. Липинського проявом якогось вищого надприродного смислу моралі.

Те ж саме стосується і політичного виміру моралі. В оптимальній з політичної точки зору державі, яку В. Липинський називає класократією, мораль стає засобом і показником досягнення вищого стану суспільства, який заповіданий людям Богом.. Такому суспільству притаманний «поділ на продукуючі класи; спільна їм всім одна віра в непорушні Божеські закони; одна громадська мораль, впливаюча з закону труда; твердими законами громадської моралі обмежена і послухом

авторитетам спаяна сильна організація класової аристократії – велика восприйімчивість на творчий порив серед пасивних мас – в результаті високій моральний авторитет аристократії, висока техніка, висока духовна культура і високі ритмічні та органічні форми громадського життя цілої нації» [6, с.208]. Мораль у концепції В. Липинського – це необхідний елемент державної системи, без якого держава неминуче гине.

Державотворча еліта, крім матеріальної і збройної сили, повинна мати у своїх руках ще й моральний авторитет. А це можливо, лише якщо її власна моральність відповідатиме тим вищим завданням, які, власне, і утворюють сенс існування суспільства, за В. Липинським. За словами самого мислителя, «не досить хотіти влади і навіть володіти (посередньо чи безпосередньо) державним апаратом та землею і фабриками своєї нації – треба ще так зорганізувати своє хотіння влади і так володіти засобами війни і засобами продукції, щоб ця влада і ця сила мали в очах цілої пасивної маси нації моральну підставу, моральне оправдання» [6, с.189].

З цього випливає дуже важливе для розуміння етики В. Липинського міркування. Необхідність моральної підстави і морального виправдання влади свідчить про те, що мораль відіграє в суспільстві далеко не лише інструментальну функцію. Соціальні цілі, як це виявляється у В. Липинського, в тому числі творення власної держави, повинні мати моральний сенс. Цей сенс має спрямовувати політичну боротьбу національних сил: «до України ми можемо дійти тільки через таку або іншу громадську політично-національну організацію, якої внутрішня сила і здатність довести своїх вірних до цілі залежатиме од її більшої внутрішньої моралі, од її кращих, розумніших, більше раціональних та більше моральних методів спільної акції і спільного громадського життя» [6, с.128]. Очевидно, що ми бачимо тут щось більше за використання моралі для цілей державотворення в дусі Макіавеллі. Можна стверджувати, що для В.Липинського не всяка держава має моральне виправдання. Принаймні, він відкидає таке виправдання для демократичних і охлократичних, за його класифікацією, типів держав.

Узагальнюючи сказане, доходимо висновку, що мораль у В. Липинського у певному аспекті отожднюється із суто соціальними, політичними або навіть вищими надприродними завданнями суспільства. Точніше кажучи, існує моральна сторона соціальної організації, яка іншим чином, по-своєму виражає те ж саме, що ми виражаємо поняттям ступеня організації або розвитку суспільства. Якщо суспільство – це механізм, машина, але машина, складена із свідомих, наділених свободою воління людей, то воно має як технічну, так і моральну сторони, які обидві виражають той самий рівень наближення суспільства до Бога. Повторимо це формулювання словами В. Липинського: «Чим складніша машина, чим більшої зорганізованості людей вимагає вона для своєї праці, тим дужчий мусить бути об'єднуючий дух людей, що нею володіють, тим вища мусить бути їхня суспільна ідея, їхня суспільна мораль...» [6, с.19].

Що з цього випливає у плані проблеми автономності моралі? Мораль в етиці В. Липинського постає дуалістичним утворенням. Вона має дві сторони – з одної вона виявляє свою автономію щодо поза-моральних чинників, є метою в собі. З іншої сторони, вона постає як засіб для досягнення соціальних, зокрема – політичних цілей. Мораль – це закони життя, які йдуть від Бога. І хоча основа цих законів виходить за межі моралі (та й за межі суспільства і людини), але за формою вони існують як моральні. Мораль у цьому сенсі збігається з вищими цілями суспільного життя людини. Вона відповідає людській сутності, бо, за словами В. Липинського, «порода людська все остається та сама», конкретніше кажучи, «чи в кам'яній, паровій чи електричній добі, чи за капіталізму чи за соціалізму – люди все ті самі однакові люди, що в усяких епохах для опанування й використовування своїх машин, для боротьби з природою їм потрібних, мусять у першу чергу опанувати самі себе, свої антигромадські, антиорганізаційні інстинкти, мусять творити в собі нові складніші соціальні вартості, мусять разом з новою кращою й більш скомплікованою машиною творити нову вищу громадську національну мораль, виробляти в собі нову, більшу силу духа» [6, с.19]. Отже, мораль у світобаченні В. Липинського є суб'єктивним виявом вічних, об'єктивних цінностей, які виявляють свою моральну сторону у відношенні до людини і коли їх опановує людина.

З іншого боку, відповідність моральних законів природним і надприродним цілям існування суспільства дає змогу, слідуючи цим законам, досягати й відповідних соціальних цілей. У цьому аспекті мораль постає як потужний засіб здійснення творчих завдань людей, націй, суспільств. Чим вища мораль, тим коротший шлях до успіху в історичній творчості і боротьбі народу, шлях до утворення і розквіту власної держави.

За такою схемою можна відповісти і на питання про універсальність моралі в етиці В. Липинського. Якщо мораль у певному сенсі є автономною, а у певному сенсі – гетерономною, у певному сенсі метою в собі, у певному – засобом для здійснення чогось іншого, то так само мораль є, з одної точки зору, універсальною, а з іншої – ні. Очевидно, що мораль, у баченні В. Липинського, має універсальні засади. Існує один Бог, один закон буття, одна природа людини. Звідси існують

і загальні принципи, закони моралі. Саме це дозволяє В. Липинському порівнювати різні типи держав з морального боку, знаходити подібні моральні риси у різних народів і в різні епохи, говорити про моральне піднесення або, навпаки, деморалізацію народів і соціальних груп. Це дозволяє також порівнювати різні типи моралі, підносячи трудову мораль працівників («завдяки витвореній в попередніх століттях традиційній моралі праці, маси, не зважаючи на всю цю демократичну політичну і моральну руїну, все ж таки далі працюють і продукують» [6, с.152]), а також лицарську мораль аристократії воїнів-продуцентів («Війна демократична, ...це війна необмежена, війна хамська... Війна класократична, це війна лицарська. Класократ шанує противника і вимагає од нього такої самої пошани для себе, бо тільки взаємна пошана дасть моральну силу законові, опертому на висліді лицарської боротьби» [6, с.233]. Це також дає змогу В. Липинському вдаватися до загальних оцінок моральності, прикладом яких є ось ці слова: «Тільки на ідейно й морально чистих підставах може народитись нова творча національна українська віра» [6, с.17]. (Моральна чистота, зрозуміло, не може бути ситуативною).

Втім, хоча й існують універсальні закони моралі, але, за В. Липинським, оскільки мораль є суб'єктивним витвором, кожна нація виробляє її самотужки. Ця національна мораль має вищевказані універсальні рамки, але залежить і від тих конкретних завдань, які стоять перед певним суспільством. У такому сенсі, очевидно, слід розуміти слова В. Липинського про творення націями власних понять про добро і зло. Зрозуміло, що тут не йдеться про абсолютну довільність моралі або цілковиту зумовленість культурно-історичними обставинами. Зрештою, зміст моралі залежить і від суб'єктивних чинників, від моральних зусиль провідників і народних мас. Чи зорганізується українська «етнографічна маса» в націю, зазначає В. Липинський, залежить тільки від «індивідуальної моральної вартості» тих груп, які поширюють різні національні ідеології, і нам, додає він, «нема чого на «об'єктивні дані», а не на себе рахувати» [6, с.18]. Втім, природно, ця залежність не визначає саму сутність моралі.

Із складності розв'язання проблеми автономності й універсальності моралі можна зробити припущення про неоднозначність віднесення етичної концепції В. Липинського до деонтологізму чи консеквенціоналізму. Дійсно, у нього є висловлювання, які можна інтерпретувати в тому чи іншому значенні. Коли він пише про моральні вимоги до «ідеї Гетьманської і до Гетьманців» [6, с.107], то це можна розуміти як висловлювання етики обов'язку. Мати моральні вартості в цьому сенсі означає перш за все служити ідеї, виконувати свій моральний обов'язок, а вже потім сподіватись на певні блага, які постануть із власної діяльності. «Коли ми будемо служити нашій Гетьманській ідеї хоч би так, як предки наші служили своїй за часів Великого Гетьмана Богдана Хмельницького, коли, одним словом, ми самі під впливом нашої віри-ідеї станемо більш моральними, станемо кращими, здатнішими, духом сильними і спокійними, і коли за ідею вашу говоритимуть не слова, а діла, – вартність і здатність кожного з нас, – то ідея наша мусить перемогти і переможе» [6, с.108].

З іншого боку, коли В.Липинський пише про моральну силу й авторитет аристократії, які можна збільшувати або зменшувати, які, відповідно, призводять до кращої чи гіршої організації суспільства, тут він, як здається, виступає у якості етичного консеквенціоналіста. Треба, щоправда, зазначити, що консеквенціоналізм В. Липинського відрізняється від традиційного, бо наслідками моральних дій постають не прямо загальне благо, а кращі форми громадської організації і влада, яка ці форми здійснює. Наскільки вони є морально цінними, це питання виходить за рамки самої політичної діяльності, процесу державотворення. Тому моральна оцінка В. Липинського відноситься швидше, до вірності політичних лідерів та їх послідовників певним моральним нормам, ніж до їх наслідків.

Політична боротьба відсуває на дальній план, до горизонту майбуття ті соціальні блага, які може принести певна політична програма, увага зосереджується на самій ідеї і її здатності перемогти. Моральні якості, які тут стають потрібними, – це здатність слідувати за ідеєю, не зраджувати їй. Про це йдеться у В. Липинського, коли він пише: «Ніяка армія, ніяка політична організація не переможе, коли в ній немає «духа». ...самими лише кулеметами і політичними хоч би найдемократичнішими «платформами» не можна ніколи перемогти більшовизму, який zalив нашу Україну. Бо більшовизм це віра, яка своєю силою здатна творити свої діла. Цій чужій вірі можна протиставити тільки свою віру. І переможе наша віра чужу віру тільки тоді, коли вона матиме своїх вірних, коли підійматиме вона їх на свої діла. І тоді, коли ці діла нашої віри будуть вищі, будуть кращі, будуть більше відповідати стихійним потребам законності і моралі даного громадського організму, ніж діла віри чужої» [6, с.107]. Порівнюючи це висловлювання з тими, у яких йдеться про моральну силу і авторитет, про цілі моральних зусиль, можна оцінити етичну концепцію В. Липинського як деонтологічну за своєю сутністю, до якої вписуються певні консеквенціалістські положення.

У цілому ж етика державотворення В.Липинського, як показує проведений аналіз, ґрунтується

на своєрідний соціально орієнтований релігійний вірі, найвищою вартістю якої є буття нації у формі держави. Така етична система має універсальні засади і найзагальніші закони моралі, які в історичній творчості кожної окремої нації оформлюються у конкретні морально-політичні завдання. Ці моральні завдання мають вищий, надісторичний сенс, а разом з тим є підґрунтям для набуття національною елітою моральної сили й авторитету, достатніх для ефективного державотворення. Слідування вищим моральним вимогам у їх надісторичній сутності і конкретно-історичному оформленні стає в етиці В. Липинського критерієм моральності соціальних груп та індивідів. Така деонтологічна спрямованість його етики разом з тим не виключає певні елементи етичного кон-секвенціоналізму, що проявляється у моральній оцінці ефективності політичних дій.

Бібліографічні посилання:

1. **Артюх В.О.** Консервативна історіософія В'ячеслава Липинського / В.О. Артюх // Сумська старовина. – 2006. – №XX. – С.115-128.
2. **Атаманюк З.М.** Погляди В. Липинського на роль релігії і церкви у національному державотворенні / З.М. Атаманюк // Наука. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 2. – С. 142–145.
3. **Гаврилюк Д.** Державницька концепція В. Липинського / Д. Гаврилюк // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Історія, економіка, філософія. – 2008. – Вип. 14. – С. 166–176.
4. **Галушко К. Ю.** Консерватор на тлі доби. В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих» / К. Ю. Галушко. – К. : Темпора, 2002. – 288 с.
5. **Гордієнко М. Г.** Сутність та основні засади концепції української державності В'ячеслава Липинського Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / М.Г. Гордієнко. – Київ, 1999 – 20 с.
6. **Липинський В.** Листи до братів-хліборобів. / В.Липинський // Повне зібрання творів. Архів. Студії. Т.6. Книга 1. Політологічна секція. / В.Липинський. – Київ, Філадельфія: Інститут східноєвропейських досліджень НАН України, 1995. – 471 с.
7. **Липинський В.** Релігія і церква в історії України / В. Липинський. – К.: Рада, 1995. – 96 с.
8. **Масненко В.** Чи був реальним «нездійснимий «сон про власну силу»? До реконструкції світогляду В'ячеслава Липинського / В. Масненко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Історія, економіка, філософія. – 2008. – Вип. 14. – С. 64–73.
9. **Павличенко О.** Теорія державотворення за В. Липинським / О. Павличенко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Історія, економіка, філософія. – 2008. – Вип. 14. – С. 177–181.
10. **Попович М.** В'ячеслав Липинський і український консерватизм / М.Попович // В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. Матеріали міжнародної наукової конференції “В'ячеслав Липинський: Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна” 2–6 червня 1992 р. у Києві, Луцьку і Кременці з нагоди 110 роковин з дня народження вченого. – К., 1994. – Т. 1.
11. **Потульницький В. А.** Політична доктрина В. Липинського // Український історичний журнал. – 1992. – №9.
12. **Резнік В. В.** Державницькі теорії Д.Донцова і В.Липинського : порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01 : захищ. 27.05.08. / В. В. Резнік – К., 2008. – 16 с.
13. **Тукаленко І. А.** Проблема держави в історіософській концепції В.Липинського в контексті європейської консервативної думки Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність 09.00.05. – історія філософії / І.А. Тукаленко. – Київ, 1998. – 16 с.
14. **Чижевський Д.** В'ячеслав Липинський як філософ історії. / Д. Чижевський // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – №10. – С.25-37.
15. **Швед З.** В'ячеслав Липинський про особливості творення нації і роль релігії в цьому процесі / З.Швед // Українське Релігієзнавство. – 2002. – С.45-54.

УДК: 32.019.51

С. В. Бондаренко

МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ІНЖИНІРИНГУ В ПОЛІТИЦІ БРЕНДИНГУ ТЕРИТОРІЙ

Розглянута можливість використання соціального інжинірингу в процесі формування політики брендингу територій. Дана загальна інформація щодо поняття «соціальний інжиніринг», задач, які перед ним стоять та можливих напрямків використання у політиці

© С. В. Бондаренко, 2012